NOA norsk som andrespråk · Årgang 27 · 1/2011 33-58

Parallelle personnavn i et trespråklig miljø

Av Anna-Riitta Lindgren
Universitetet i Tromsø

Sammendrag

Målsettinga med denne artikkelen er å beskrive eksistens og muntlig bruk av parallelle norske, kvenske og samiske personnavn i et nordnorsk lokalsamfunn. Materialet stammer hovedsakelig fra 1970-tallet og består av navn på fastboende i øvre Reisadalen i Nordreisa (på kvensk Raisi, på nordsamisk Ráisa) og på flyttsamer fra Kautokeino (på nordsamisk Guovdageaidnu, på kvensk Koutokeino) som oppholdt seg årlig fra mai–juni til september–november i Nordreisa. Samer snakket bare samisk (nordsamisk) med hverandre, mens det foregikk et språkskifte fra kvensk til norsk blant kvener, slik at denne gruppa brukte to språk med hverandre. Den eldre generasjonen kvener i Reisadalen var på den tiden aktivt tospråklige og de hadde som regel et offisielt norsk navn og et uoffisielt kvensk navn som begge ble alminnelig brukt muntlig på bygda. Flyttsamer var to- eller trespråklige da mange av dem også snakket kvensk. Alle samer hadde et offisielt navn og et uoffisielt samisk navn, og mange av samene født senest i midten av 1940-årene hadde også et kvensk navn. Offisielle navn og kvenske navn på flyttsamer ble brukt av reisaværinger, mens de samiske navnene var mindre kjent blant reisaværinger, og de ble brukt bare blant samer. Samiske og kvenske navn på flyttsamer var også brukt blant samer i nærområder i Finland og Sverige, mens de offisielle navnene på norske flyttsamer var mindre kjent der. – De samiske og kvenske personnavnene har en finsk-ugrisk struktur som begynner med et slektsnavn, et patronym, et metronym eller et stedsnavn og slutter med døpenavnet. Alle parallelle navn på flyttsamer viser etnisk tilhørighet, også de offisielle navnene, mens

de norske navnene på kvener tildekker den kvenske bakgrunnen. – En grunn til bruk av parallelle navn har vært at kirken tidligere ikke har akseptert samiske og finske/kvenske navn. Etter at nordsamisk ble et offisielt språk i 1990-årene, har de parallelle samiske og norske navnene blitt i noen grad synlige i offisielle samiske sammenhenger hvor nordsamisk brukes både muntlig og skriftlig.

Nøkkelord: personnavn, flerspråklighet, sosioonomastikk, kvensk, samisk, norsk, etnisitet

Emnet og materialet

Det har vært ganske vanlig blant de etniske gruppene på Nordkalotten at mennesker har flere parallelle navn, for eksempel slik at et navn brukes når man snakker samisk, et annet når man snakker finsk, meänkieli eller kvensk, og et tredje når man snakker norsk eller svensk. Emnet for artikkelen er tradisjon med to eller tre parallelle navn knyttet til de ulike språkene som brukes i det flerspråklige miljøet. For eksempel kan en mann hete *Biera* på samisk og *Per* på norsk, en annen mann kan hete *Pekka* på kvensk og *Peder* på norsk, og en tredje kan hete *Peder* på norsk, *Pekka* på kvensk og *Beahkká* på samisk. Samiske personnavn er behandlet bl.a. av Odd-Mathis Hætta (2003), Kaisa Rautio Helander (2002), Märit Frändin (2010) og Håkan Rydving (under utg.), og kvenske personnavn av Bente Imerslund (2008, 2009). I denne artikkelen vil jeg behandle parallelle navn av samme personer i et trespråklig nordnorsk lokalsamfunn.

Ifølge Gunnstein Akselberg (2010) har sosioonomastisk personnavnforskning inntil videre vært mest inspirert av den labovske sosiolingvistikken. Her er utgangspunktet en annen tradisjon, også med røtter på 1960-tallet, nemlig den fishmanske ”Who speaks What language to Whom and When”, hvor det dreier seg om valg mellom majoritets- og minoritetsspråk i ulike domener i et tospråklig samfunn. Forskning på videreføring, assimilasjon og revitalisering av minoritet- og urfolkspråk har stått sentralt i denne forskningsgrenen. Den labovske sosiolingvistikken med fokus på kontekstbundet variasjon av et språk er også med når det presenteres lengre og kortere former av personnavn med tilknytting til samme språk. Materialet er muntlig bruk av personnavn på tre språk i Nordreisa og de offisielle navn som brukes skriftlig om de samme personene. De mange lag av språklige

lån- og kontaktfenomener som fins i navnematerialet, vil ikke bli behandlet, for eksempel at de norske *Per, Petter* og *Peder* eller de samiske *Biera* og *Beahkká* og de kvenske/finske *Pekka* og *Petteri* alle har sin opprinnelse i det samme bibelske navn. I stedet vil jeg se på bruk av og struktur på parallelle navn. Aktuelle spørsmål er hvem hadde navn på hver av de tre språkene, hvilket av de parallelle navna ble brukt i ulike situasjoner (skriftlig og offisielt vs. muntlig og privat, i kvensk, i samisk eller i norsk tale, internt i etniske grupper vs. mellom etniske grupper, etc.). Kategorisering av navn i kvenske, samiske og norske forutsetter også presentasjon av navnestruktur i disse språkene. Til slutt vil jeg ta opp endringer i bruk av parallelle navn i forhold til endringer i flerspråklighetspolitikk.

Materialet som denne artikkelen er basert på, er feltarbeidsmateriale komplettert med skriftlige kilder. Den første delen av feltarbeidsmaterialet var opprinnelig et sideprodukt fra flere opphold i Nordreisa i løpet av 1967–1971 sammen med Marjut Aikio, da vi hovedsakelig samlet materiale om den kvenske dialekten og språksosiologi i forhold til trespråklighet. I den sammenheng ble vi også kjent med navn som ble brukt på folk i bygda. Jeg kompletterte dette materialet med intervjuer som fokuserte på personnavn senere på 1970-tallet og 1980, og videre i 2010 bl.a. om bruk av navnevarianter i dag blant yngre flyttsamer. Eget materiale på de fastboende består av navn på alle kvensktalende i øvre Reisadalen og de fleste i nedre Reisadalen, Storslett og Sørkjosen, og på alle flyttsamer fra Kautokeino som bodde i Nordreisa om sommeren på 1970-tallet. Materialet omfatter navn på voksne folk, mens navn på barn og navn brukt bare i den nærmeste familiekretsen ikke er med. De viktigste skriftlige kildene er Bente Imerslunds bok om kvenske personnavn i Nordreisa (2008), og Kautokeino-slekter av Adolf Steen revidert av Ola Aarseth (1986).[1]

Om flerspråklighet i Nordreisa på 1970-tallet

Den grunnleggende delen av eget materiale stammer fra 1970-tallet – fra tiden før den etniske renessansen egentlig begynte. Selv om samebevegelsen hadde startet i begrensede kretser allerede tidligere, ble pluralistisk politikk kjent blant et bredere publikum først i sammenheng med Alta-aksjonen rundt 1980. Minoritetpolitisk var denne tiden en overgangsperiode etter perioden med den målrettet assimilasjonspolitikken 1850–1940 (Eriksen og Niemi 1981) og før utvikling mot en mer pluralistisk politikk senere. Niemi

(2005) har karakterisert statens politikk på denne tiden med at det var taust om kvenene og de andre nasjonale minoritetene, men at det var en gryende erkjennelse av samene som befolkning hvis kultur burde vernes om og gis muligheter til videreutvikling på egne premisser.

På 1970-tallet var kvensk et levende språk blant de eldre i Nordreisa (på kvensk Raisi, på nordsamisk Ráisa), men det var sterkt på vei ut, og de yngre brukte ikke kvensk seg imellom. Språket var mest brukt i Reisadalen. I øvre Reisadalen bodde det 253 personer i 1978, og av dem snakket 69 (27%) mer eller mindre kvensk med andre to- eller trespråklige reisaværinger (Lindgren 1993: 262–263). Det var mange flere som kunne mer eller mindre kvensk eller forstod det utmerket, men de brukte det bare med finlendere, ikke med andre reisaværinger. Mesteparten av den aktivt kvensktalende befolkningen var født på 1920-tallet eller tidligere, men det fantes likevel også en del yngre som brukte språket på bygda. Mesteparten av materialet av navn på kvener i denne artikkelen stammer fra øvre Reisadalen.

Det var tydelig flere menn enn kvinner som brukte kvensk – noe som har vært typisk for minoriteter på Nordkalotten i assimilasjonsperioden, både for tornedalinger, kvener og samer (Jaakkola 1973, Lindgren 1984, Aikio 1988). I dag når minoritetsspråk har fått høyere status og språklig revitalisering har begynt, er dette blitt endret på den måten at det er flere kvinner enn menn som er opptatt av revitalisering av truede språk (Aikio 1994, Lindgren 2000: 181).

For mange kvensktalende, spesielt for de eldre, var kvensk det språket de hadde snakket i barndomshjemmet med sine foreldre og søsken, mens for en del av de ”yngre” kvensktalende, spesielt menn, hadde norsk vært det språket deres mor eller foreldre snakket til dem i barndomshjemmet slik at kvensk var det andre språket. De kvensktalende var alle tospråklige med unntak av noen få trespråklige som også snakket samisk. De fleste innbyggerne snakket bare norsk med andre reisaværinger (71% av befolkning i øvre Reisadalen 1978, Lindgren 1993: 262–263). Det fantes også noen få som snakket samisk og norsk, nemlig samiske kvinner fra andre steder gift med reisaværinger.

Personnavn på samer i mitt materiale er navn på flyttsamer fra Kautokeino (samisk Guovdageaidnu, kvensk Koutokeino) som hadde sommerbeite i Nordreisa eller på Arnøya på 1970-tallet. Det var tilsammen 72 personer, dessuten fins det informasjon om navn på enkelte som hadde dødd tidligere. Familiene oppholdt seg i Nordreisa fra omtrent mai–juni til september–

november. Resten av året bodde de i Kautokeino hvor samisk (nordsamisk) var hovedspråket. Flyttsamene brukte samisk seg imellom og det var deres første språk. Med reisaværinger snakket de norsk eller kvensk. Alle flyttsamer snakket både samisk og norsk med unntak av helt små samisktalende barn. De fleste eldre flyttsamer snakket tre språk, samisk, norsk og kvensk. Blant annet alle menn som var født i midten av 1930-tallet eller tidligere var aktivt trespråklige, og enkelte menn født rundt 1920 eller tidligere fortalte at de i sin barndom hadde lært kvensk tidligere enn norsk. Et par av dem sa at de kunne bedre kvensk enn norsk, slik at kvensk var det andre språket for enkelte av de eldste flyttsamene. Men for de fleste var det norsk som var det andre språket. Det kom også frem i intervjuer i Nordreisa at det tidligere hadde vært flyttsamer der som snakket kvensk som det andre språket, og som ikke kunne norsk. Ingen flyttsame som var født på 1950-tallet eller senere snakket på 1970-tallet aktivt kvensk[ii]. 30% av flyttsamene var aktivt trespråklige, og av dem var det mer enn dobbelt så mange menn som kvinner.

Samisk og kvensk var hovedsaklig bare muntlige språk på 1960- og 1970-tallet for kvener og samer med navn som blir behandlet her. Skriftspråket var norsk med unntak av at enkelte gamle læstadianere leste religiøse tekster på finsk, og at flyttsamebarn i skolealder gikk i samiske klasser i Kautokeino og lærte å lese og å skrive på to språk.

Klassifisering av personnavn

Gulbrand Alhaug (2003: 69–75) argumenterer for at man burde gjøre forskjell mellom klassifisering av personnavn på språklig eller på kulturell grunnlag. Det språklige henviser her til den etymologiske opprinnelsen av navnet eller til språket hvorfra det er overført til et annet språk. Han foreslår en klassifiseringsmodell hvor det kulturelle grunnlaget er overordnet det språklige. I sin sosioonomastiske avhandling over samenes slektsnavn i Sverige henviser Märit Frändin (2010: 124–131) til Alhaug og velger å bruke språklig klassifisering, men hennes klassifisering er likevel ikke i første hand etymologisk. Hun utgår fra dagens skriftlige navneformer som ligger til grunn for hvordan navn fungerer i samfunnet i dag. Det betyr f.eks. at hun klassifiserer navnet *Nutti* som samiskspråklig selv om det etymologisk stammer fra det skandinaviske *Knut*. Dette er hensiktsmessig for hennes sosioonomastiske problemstilling fordi navnet har blitt tilpasset samisk fonologi og oppfattes i dag som ikke-svensk.

På grunn av den språksosiologiske problemstillingen i denne artikkelen velger jeg en klassifisering som har språk som utgangspunkt men som er enda lenger borte fra det etymologiske aspektet enn Frändins klassifisering. Grunnlaget her er sammenheng mellom valg av språk og valg av navnevariant. Når jeg klassifiserer et navn som norsk, betyr det at denne navnevarianten blir brukt når man snakker eller skriver norsk, og tilsvarende kaller jeg navnevarianten kvensk hvis den oftest blir brukt i kvensk tale, samisk hvis den blir brukt i samisk tale. Klassifisering i norske, samiske og kvenske navn er altså gjort av meg, ikke av informanter, og jeg vil ikke påstå noe om hvordan de enkelte navnebærerne oppfattet sine mange navn. At kriteriet er bruk av navn i talesituasjoner uberoende av etymologisk opprinnelse betyr bl.a. at jeg definerer *Nils* i dette materialet som norsk, *Nilsi* og *Niila* som kvensk og *Niillas* som samisk, eller at *Logje* blir definert som norsk til tross av at det opprinnelig kommer fra det samiske ordet *lodji* 'tam, rolig' (Steen – Aarseth 1986: 213). Personer med slektsnavn *Logje* i materialet har enten det samiske slektsnavnet *Árttnin* eller *Rugáš*, nærmere i kapittelet over navn på flyttsamer. – Kategorien "norsk" i denne klassifiseringen kunne også hete "offisiell" pga. at navn på majoritetspråket ble brukt i det offisielle. Jeg velger likevel å kalle det for "norsk" da disse navnene ble brukt til vanlig når man snakket norsk i helt uoffisielle sammenhenger.

Alhaug (ibid. 69, 72) skriver om det problematiske ved å klassifisere personnavn da det fins overlapping mellom kategorier, og han mener at det er helt legitimt å ha overlappingsfelter. Også i mitt materiale finnes avvik fra den vanlige praksisen med å bruke visse navnevarianter når man snakker et bestemt språk. I følgende kapitler vil jeg presentere spesielle tilfelle hvor f.eks. kvenske navn brukes i norsk tale eller norske navn i kvensk tale. Et annet overlappingsfelt er navn som har samme form i to språk, for eksempel *Anna* i det kvenske navnet *Iikan Anna* og det norske *Anna Severinsen.*

Hvem har parallelle navn på to eller tre språk?

Med utgangspunkt i bruk av navnevarianter i tale finnes det i materialet navn på følgende fire grupper personer: Personer med 1) bare norsk navn, 2) kvensk og norsk navn, 3) samisk og norsk navn og 4) samisk, norsk og kvensk navn. Alle hadde altså et norsk navn som var det offisielle navnet som de var døpt med og som ble brukt i alle offisielle sammenheng. De andre navnene ble brukt muntlig.

Bare norske navn hadde de fleste etnisk norske og mange som hørte til de språklig fornorskede generasjonene av kvener. I tillegg til det norske døpenavnet, det offisielle navnet som alle hadde, ble det brukt flere varianter av norske navn spesielt muntlig, men også skriftlig f.eks. på postsendinger. Det var flere som hadde et slektsnavn på *-sen* og et annet slektsnavn som var gårdsnavn, men også andre parallelle navn forekom.

Både kvenske og norske navn hadde først og fremst de som snakket kvensk og norsk. Det var flere menn enn kvinner som ble kalt med et kvensk navn (eget materiale og Imerslund 2009: 119). Det var også mange med tilhørighet i kvenske familier som ikke snakket kvensk men som likevel hadde et kvensk navn, og også enkelte etnisk norske personer. For eksempel Johan Johansen, eieren av kafeteria Bios på Storslett, ble ofte kalt for *Bios-Jussa* både i kvensk og norsk tale, og gamle kvener fortalte at etter tjæremilabrenning i gamle tider solgte de produktet til *Hansina,* handelsmannen Adolt T. Hansen.

På samme måte som mange hadde flere norske navn så var det også ganske vanlig å ha flere kvenske navn. Et ektepar som var registrert med navnene *Lydia* og *Bjarne Jakobsen*, ble oftest kalt på norsk *Lydia* og *Bjarne Bergmo*. På kvensk ble mannen kalt for *Kaupin Pekan Pjaarne*, mens kona hadde tre kvenske navn: *Saarisuanon Lyytia* (etter barndomshjem), *Hentin Lyytia* (etter faren) og *Kaupin Pekan Pjaarnen Lyytia* (etter ektemannen). Imerslund (2008: 25) gir eksempel på personer med fire kvenske navn.

Alle flyttsamene hadde samisk og norsk navn. De samiske navnene ble brukt muntlig blant samene, de norske navnene var de offisielle, og de ble også brukt blant reisaværinger. De samiske navnene var vanligvis ikke kjent blant reisaværinger. Både samiske og norske navn på flyttsamer hadde kortere og lengre varianter som ble brukt i ulike situasjoner.

De fleste flyttsamer i materialet som er født før 1945, hadde også kvensk navn i tillegg til samisk og norsk navn. Både blant flyttsamer og blant kvener var det flere som hadde et kvensk navn selv om de ikke snakket kvensk. De samiske og kvenske navnene på norske flyttsamer var også brukt blant finske og svenske reindriftsamer i Enontekiö og Karesuando, mens de offisielle norske navnene var mindre kjent der.

Parallelle døpenavn

De kvenske og samiske navnene ligner strukturelt på hverandre ved at tilnavnet kommer først og er et genitivsattributt til ”fornavnet”, døpenavnet,

som kommer sist. Denne typen er også vanlig i talespråk i Finland, f.eks. en person som heter *Lauri Virtanen* offisielt, kalles ofte i talespråket *Virtasen Lauri (Virtasen* er genitiv av *Virtanen*). I finsk tale er det vanlig å variere etter situasjonens formalitetsgrad og karakter med å velge mellom *Virtanen, Lauri Virtanen, Virtasen Lauri* eller *Lauri*. Fordi døpenavn kommer sist i navnerekka både i samiske og kvenske navn, bruker jeg termene døpenavn og slektsnavn i stedet for fornavn og etternavn.

Navnestrukturen hvor tilnavn, slektsnavn eller patronym står foran døpenavnet, er eldre i Finland enn typen døpenavn før slektnavn. Strukturen 1) døpenavn 2) slektsnavn har kommet inn i det finske personnavnsystemet gjennom latinsk og svensk påvirkning på den tiden da det nåværende Finland var en del av Sverige. Slektsnavn eller tilnavn før døpenavn er en eldre navnstruktur som i tillegg til i samisk, finsk, meänkieli og kvensk, også finnes i andre finsk-ugriske språk. Den har forekommet i alle fall i estisk, karelsk og mansi, og i ungarsk er den offisielle navnstrukturen den dag i dag slektsnavn først, døpenavn sist. (Belá 1961, Nissilä 1975: 120, Mikkonen & Paikkala 2000: 16, Paikkala 2004: 100.)

Døpenavna i materialet fra Nordreisa hadde parallelle former i hvert av de tre språkene. Tabellene 1 og 2 gir eksempler på dette, men her fins bare noen få av de vanligste navnevarianter med. Av enkelte navn fins det svært mange varianter (se Imerslund 2008: 27, Hætta 2003: 11, Sammallahti 1989: 524–527).

Tabell 1. Eksempel på norske og kvenske døpenavn på kvener

norsk	**kvensk**
Agnes	*Agnessi*
Borghild	*Porkili*
Marie	*Marja, Maija*
Margit	*Markitti*
Gunnar	*Kynnari*
Roald	*Ruuali*
Anton	*Anttoni*
Halvdan	*Halttani*
Håkon	*Hokkuni*
Peder, Petter	*Pekka*
Nils	*Nilsi*

En del av navna på kvener er vanlige i Finland slik som *Marja, Maija* og *Pekka*, mens f.eks. *Porkili, Kynnari, Ruuali* og *Hokkuni* er karakteristiske bare for kvener. Navnene er lånt fra norsk som lydlige tilpassinger[3] i kvensk, og de er ikke brukt i Finland. Denne type navn er heller ikke brukt av flyttsamer i mitt materiale.

Tabell 2. Eksempel på norske, samiske og kvenske døpenavn på samer

norsk	**samisk**	**kvensk**
Berit	*Biret*	*Pireta*
Kirsten	*Risten*	*Ristiina*
Marit	*Máret*	*Maareta*
Aslak, Ailo	*Áslat, Áilu*	*Aaslakka, Ailu*
Anders	*Ánte*	*Antti*
Jon, John	*Jovnna*	*Jouni*
Mathis	*Máhtte*	*Matti*
Nils	*Niillas*	*Niila*

Noen av forskjellene i navnevariantene på de tre språkene er likevel bare ortografiske forskjeller som kommer av at norsk, samisk og kvensk skrives på ulike måter. Navnevariantene *Hilda* (norsk) og *Hilta* [4] (kvensk) eller *Ailo* (norsk), *Áilu* (samisk) og *Ailu* (kvensk) uttales omtrent lik. Her har vi altså eksempel på overlapping av navnekategorier som ble nevnt tidligere.

I navnematerialet brukt av folk som levde i Nordreisa på 1970-tallet, finnes det et navn med ulike kvenske tilsvar for det samme norske navnet avhengig av etnisiteten til personen. Navnet *Nils* var meget vanlig både blant kvener og samer, og de som var kvener, ble kalt for *Nilsi* på kvensk, mens samer som hette *Nils* på norsk og *Niillas* på samisk, ble kalt for *Niila* på kvensk. Dette navnet har likevel flere varianter både i samisk, kvensk og finsk (om de samiske variantene, se Hætta 2003:11). En av de samiske variantene er *Niilá*, altså lik den kvenske *Niila* som kjennes i Finland som samisk variant av *Niilo* (Saarikalle & Suomalainen 2007: 659, 680) og skrives i finsk skrift *Niila* som det offisielle døpenavnet til finske samer, mens *Nilsi* ikke eksisterer i de finske navnbøkene av Saarikalle & Suomalainen (2007) eller av Kiviniemi (2006).

Selv om enkelte navn på kvener som *Pekka, Petteri, Antti* etc. er felles i Nordreisa og i Finland, er det kvenske onomastikonet i Nordreisa ganske annerledes enn det finske i Finland. I tillegg til at det fins mange navn som

er lånt fra norsk, har enkelte internasjonale navn andre varianter i Nordreisa enn de som er vanlige i Finland, f.eks. *Henrik* tilsvarer *Heikki* på finsk men *Heikko, Heikku* og *Hentti* blant kvener i Nordreisa, *Johan* tilsvarer *Juha, Juhani* eller *Jussi* i Finland men *Jussa* i Nordreisa.

Navn på kvener

De fleste kvenske navn består av to ledd hvor det andre leddet er døpenavnet og det første leddet er tilnavnet som står i genitiv. Et eksempel på typiske kvenske navn i Nordreisa er *Hentin Jussa*. Døpenavnet er *Jussa* og tilnavnet er genitiv av *Hentti* som er døpenavnet til faren til denne mannen, *Hentin Jussa* er altså ”Henttis Jussa” eller ”Hentti sin Jussa”. Lyden *n* i slutten av *Hentin* er genitivendelse *-n,* og dessuten er det lydveksling *tt : t* i midten av navnet, den såkalte stadievekslingen som forekommer i de østersjøfinske og samiske språkene. Det andre leddet er hovedleddet som bøyes etter den syntaktiske funksjonen som det har i setningen.

Det er ganske typisk at tilnavnet forteller farens døpenavn, men det er også vanlig med tilnavn som forteller noe annet. Patronymer kunne inneholde både farens og bestefarens navn, f.eks. *Sifferin Pekan Asväiki* som forteller at far til *Asveig* er *Sifferin Pekka* og farfar er *Sifferi*. Patronymer har vært de vanligste navn. Det fins også tilnavn etter moren eller bestemoren og andre eldre slektinger. Eksempel på metronymer er *Kiiman Asläyki* og *Ingan Kalli*. Gifte kvinner ble ofte kalt etter ektefellen, f.eks. *Kaupin Pekan Hilta*, Hilda som var kona til *Kaupin Pekka (Pekan* er genitiv av *Pekka,* altså direkte oversatt *”Kaupin Pekka sin Hilta”)*.

Kaupin er genitiv av *Kauppi*, som var navn på gården hvor *Kaupin Pekka* kom fra. Ved siden av patronymer og andre tilnavn etter familiemedlemer var det vanlig å ha tilnavn etter hjemstedet. *Sifferin Pekka* ble kalt også for *Paasinkorvan Pekka* etter stedet *Paasinkorva* hvor han var vokst opp i, og *Kaupin Pekan Hilta* ble kalt også for *Sapen Hilta* da hennes barndomshjem var gården *Sappi*, *Paasinkorvan* og *Sapen* er genitivformer. Det fans også tilnavn etter egenskap eller yrke, og i disse tilfelle stod tilnavnet ikke i genitiv f.eks. *Posti-Pekka* Post-Peder, og *Musta Halttan*, Svart Halfdan. (For mer om forskjellige tilnavn se Imerslund 2008: 11–16, 2009: 117–119.)

I Øst-Finnmark fins det mange slektsnavn av finsk opprinnelse, i mange tilfelle med norsk påvirket skrivemåte og uttale, men slike slektsnavn er

mye sjeldenere i Nordreisa enn i Øst-Finnmark (Alhaug & Saarelma 2008, Imerslund 2008:15–16). Ifølge Alhaug og Saarelma hadde 72% av dem som var registret i folketelling 1900 i Vadsø med finsk etnisitet, finsk slektsnavn, mens det var 8% i Nordreisa. I mitt materiale fra 1970-tallet i Reisadalen hadde slektene som var etterkommere av folk som flyttet til Nordreisa på 1800-tallet med et finsk etternavn, gått over til å bruke norske slektsnavn, -*sen*-navn eller gårdsnavn. Verken de offisielle slektsnavnene eller de muntlige kvenske navnene som ble brukt til vanlig, inkluderte de finske slektsnavnene som enkelte innvandrere hadde hatt, slik som for eksempel *Moilanen* og *Määttä*. De navnene fikk man høre bare når informantene fortalte om sin slekt. F.eks. *Sifferi* som kom fra den nordøstlige Finland, hadde hatt slektsnavn *Määttä*, men han tok i Norge slektsnavnet *Johansen* da hans far hette *Johan.* Hans barn ble kalt på kvensk enten med genitiv-patronym *Sifferin* og/eller med gårdsnavn i genitiv, *Paasinkorvan*.

De kvenske navn ble altså brukt bare muntlig og i uoffisielle sammenheng. Alle hadde norske navn som ble brukt i offisielle sammenheng og i uoffisielle sammenheng i norsk tale; f.eks. *Hentin Jussa* var *Johan Henriksen Hellighesja* eller *Johan Hellighesja*, *Sifferin Pekka* eller *Paasinkorvan Pekka* var *Peder Johansen* og *Sapen Hilta* eller *Kaupin Pekan Hilta* var *Hilda Bergmo* eller *Hilda Jakobsen*. Her er det også eksempel på at det var vanlig med flere navn både på kvensk og på norsk.

I det følgende gir jeg flere eksempel på parallelle kvenske og norske navn. Familien *Moilanen*, ekteparet *Johanne*s *Moilanen* (f. 1829) og *Magdalena Moilanen* (f. 1835) med to sønner *Jaako* (f. 1858) og *Matti* kom på 1800-tallet fra Puolanka i Nordøst-Finland til Nordreisa. *Jaako* og *Matti* ble kalt muntlig for *Moilasen Jaako* eller *Moilas-Jaako* og *Moilasen Matti* eller *Moilas-Matti* etter den finske tradisjonen. Familien *Moilanen* bosatt seg i Reisadalen på en gård som var tidligere eid av Ole Olssen *Gaup*, på kvensk *Kaupin Olli* hvor tilnavnet *Kaupin* er genitiv av slektsnavnet *Kauppi*. Gården ble på kvensk kalt *Kauppi* etter den tidligere eieren, og den ble på norsk kalt *Hallen* (på samisk ifølge Qvigstad 1935: 19 *Gaw'pa, Gawpa-dallo.* Se også Imerslund 1993: 71). Da *Moilanen*-familien bodde på denne gården, fikk mange etterkommere av familien tilnavnet *Kaupin* og hele slekten ble kalt *kauppilaiset*, 'de fra *Kauppi*', f.eks. *Kaupin Pekka, Kaupin Kasperi* og *Kaupin Anttoni* som var sønner av *Moilas-Jaako*.

Tabell 3. Eksempel på navn av manlige etterkommere av *Magdalena* og *Jaako Moilanen/Moilasen Jaako/Moilas-Jaako*

	navn på kvensk	**navn på norsk**
Sønn av Magdalena og Jaako Moilanen	*Kaupin Kasperi*	*Kasper Jakobsen Hallen*
sønn av M. & J. Moilanen	*Kaupin Anttoni*	*Anton Hallen*
sønn av M. & J. Moilanen	*Kaupin Pekka*	*Peder Jakobsen, Peder Bergmo*
sønn av Hilda og Peder Bergmo	*Kaupin Pekan Pjaarne*	*Bjarne Jakobsen, Bjarne Bergmo*
sønn av H. & P. Bergmo	*Kaupin Pekan Hokkuni*	*Håkon Bergmo* Fra 1990-tallet: *Håkon Moilanen Bergmo*
sønn av Lydia & Bjarne Bergmo	*Kaupin Pekan Pjaarnen Alffi*	*Alf Bergmo*

Kaupin Pekka fikk det norske navnet *Bergmo* etter at han bosatte seg på stedet som ble kalt for *Bergmo*. Han brukte både slektsnavnet *Bergmo* og *Jakobsen*, men var best kjent blant reisaværinger med det norske navnet *Peder Bergmo* og det kvenske *Kaupin Pekka*. Hans sønner ble kalt med slektsnavnet *Bergmo* på norsk, men i det kvenske navnet var tilnavnet genitiv av fars navn *Kaupin Pekka*. *Håkon Bergmo* bosatte seg i Moskudalen. Han hadde altså i sitt kvenske navn *Kaupin Pekan Hokkuni* verken Bergmo eller Moskudal, men *Kaupin* etter *Kaupin Olli* som hadde eid hans farfars gård før *Moilanen*-familien bosatte seg i Nordreisa.

I tabell 4 finns eksempler på navn på kvinner i slekten *kauppilaiset. Sapen Hilta* og *Saarisuanon Lyytia* er navn etter barndomshjem, stedsnavna *Sappi* og *Saarisuanto*. *Saarisuanon Lyytia* eller *Hentin Lyytia* er søster til *Hentin Jussa*, det var altså faren som hette *Hentti*. *Kaupin Pekan Hilta* og *Kaupin Pekan Pjaarnen Lyytia* er navn hvor tilnavnet er genitiv av ektefelles navn. Også datteren til Lydia og Bjarne Bergmo ble kalt på kvensk etter faren. Da kona til Håkon Bergmo ikke er fra Reisadalen, er hennes kvenske navn bare etter ektefelle, ikke etter egen slekt eller barndomshjem.

De kvenske navnene ble brukt hovedsakelig blant de kvensktalende. Men samtidig var det ikke sjeldent at en del av de kvenske navnene også

Tabell 4. Eksempel på navn på kvinner i slekten *kauppilaiset*

	navn på kvensk	**navn på norsk**
Kona til Peder Bergmo	*Sapen Hilta,* *Kaupin Pekan Hilta*	*Hilda Jakobsen,* *Hilda Bergmo* f. *Adamsen*
Kona til Bjarne Bergmo	*Saarisuanon Lyytia,* *Hentin Lyytia,* *Kaupin Pekan Pjaarnen Lyytia*	*Lydia Jakobsen,* *Lydia Bergmo* f. *Isaksen*
Kona til Håkon Bergmo	*Kaupin Pekan Hokkunin Nelly*	*Nelly Bergmo* f.*Ulriksen,* samisktalende fra Oksfjorden
Datter til Bjarne og Lydia Bergmo	*Kaupin Pekan Pjaarnen Pjörki*	*Bjørg Bakkeslett,* f. *Bergmo/Jakobsen*

ble brukt i norsk tale. I norsk tale ble tilnavnet likevel brukt i nominativ, ikke i genitiv, slik at *Hentin Jussa* i norsk tale var *Hentti Jussa*, *Sifferin Pekka* var *Sifferi Pekka* og *Sapen Hilta* var *Sappi Hilda.*

Tabell 5. Kvenske navn i kvensk og i norsk tale

norsk navn	**kvensk navn i kvensk tale**	**kvensk navn i norsk tale**
Peder Bergmo	*Kaupin Pekka*	*Kauppi Pekka*
Gunnar Tørrfoss	*Heikan Kynnari*	*Heikka Gunnar*
Peder Vinnelys	*Varpin Pekka*	*Varppi Pekka*
Johan Hellighesja	*Hentin Jussa*	*Hentti Jussa*
Håkon Saraelv	*Siffan Hokkuni*	*Siffa Håkon*
Peder Johansen	*Sifferin Pekka*	*Sifferi Pekka*
Anna Henriksen	*Puntan Anna*	*Pontta Anna*
Hilda Bergmo	*Sapen Hilta*	*Sappi Hilta*
Agnes Reiersen	*Sapen Agnessi*	*Sappi Agnes*

I intervjuer av enkelte norsktalende født fra rundt 1900 til 1930-tallet kom det frem at den kvenske navnevarianten i norsk tale med det første leddet i nominativ har vært mye vanligere tidligere. Mange kvener ble kjent i første hand med disse navnene slik at deres norske navn var ukjent utenfor familiekretsen. Det var spesielt gamle menn som var mest kalt med de kvenske navna uansett hva slags språk man snakket.

Når Bente Imerslund samlet inn kvenske personnavn fra hele Nordreisa kommune, kom det fram at de opprinnelige kvenske navna med genitivsattributt som første ledd, *Hentin Jussa, Sapen Hilta,* ikke fantes mer i alle deler av bygda. I de tidligere fornorskede områdene var det bare typen med tilnavnet i nominativ som informantene kunne huske. Selv om informantene ikke snakket kvensk, kjente de likevel til at det var avdøde i slekten som hadde blitt omtalt med et kvensk navn, og de kunne den varianten som brukes i norsk tale. Det er denne varianten som hadde overlevd språkskiftet fra kvensk og norsk til bare norsk.

En av de norske, ikke kvensktalende informantene gjorde rede for to måter å navngi folk i vanlig norsk tale i Nordreisa. Dette ble kalt den norske og den kvenske måten. Den kvenske måten har den finsk-ugriske strukturen med døpenavn sist:

Tabell 6. Den norske og den kvenske måten av norske navn

Den norske måten	**Den kvenske måten**
Margit i Gera	*Gera Margit*
Hjalmar i Kjelleren	*Kjeller Jalmar*
Gunnar i Tørrfoss, eller *Gunnar Tørrfoss*	*Tørrfoss Gunnar*

I kvensk tale ble disse tre personene kalt *Keeran Markitti, Kellarin Jalmari* og *Heikan Kynnari*. ”Den kvenske måten” for å navngi folk som ble brukt i norsk tale av folk som ikke snakket kvensk, var altså klart ulik de navnene som ble brukt i kvensk tale. På grunn av kvenske navn i norsk tale (for eksempel *Heikka Gunnar*) og den kvenske måten å kalle folk på norsk (*Tørrfoss Gunnar*) fantes det måter å kalle folk på som på en eller annen måte var en mellomting mellom de klart kvenske og klart norske navnetypene. Det var egentlig en slags kontinuitet fra de kvenske til de norske navnene (*Heikan Kynnari – Heikka Gunnar – Tørrfoss Gunnar – Gunnar Tørrfoss*),

jfr. det som ble tidligere nevnt at kategorisering av navn ikke alltid er entydig.

Valg av navn kunne også bero på hvor i bygda man snakket med folk. Kvensk hadde alltid vært mest brukt oppe i Reisadalen, og det var også der det var best bevart på 1970-tallet. En journalist fra Nordreisa som snakker bare norsk, fortalte, at hvis hun snakket med folk oppe i dalen, sa hun *Siffa Håkon*, men hvis hun snakket med folk i kirkestedet Storslett, sa hun *Håkon Saraelv*, og hvis hun skrev i avisa som journalist, skrev hun "helt korrekt" *Håkon Hansen Saraelv*.

Den kvenske navntypen i norsk tale var likevel på tilbakegang på 1970-tallet og en av de norske informantene fortalte at hun nå for tiden brukte disse navn bare hvis hun snakket med folk som var fra Nordreisa men som hadde flyttet bort for lenge siden. Hun nevnte bla. sin søster som bodde i Oslo. Hun sa at de som hadde flyttet, kjente ikke til de norske navnene og derfor brukte hun de navnene som var mest brukt i deres barndom og ungdom.

På tilsvarende måte som de kvenske navnene kunne bli brukt også i norsk tale, så var det ikke uvanlig at norske navn ble brukt i kvensk tale. Spesielt yngre mennesker som ikke snakket aktivt kvensk, men likevel hadde et kvensk navn, ble ofte omtalt med norsk navn også når man snakket kvensk.

Navn på flyttsamer

Alle flyttsamer som oppholdt seg i Nordreisa fra vår til høst på 1970-tallet, hadde samisk og norsk navn, og i tillegg hadde en del av dem også et kvensk navn. De samiske og kvenske navna lignet hverandre, som nevnt, på den måten at døpenavnet stod til slutt i rekka av navna til en person, og tilnavn ble uttrykt før døpenavnet og oftest i genitiv. Den første delen av en navnerekke kunne bestå av flere deler: eventuelt uoffisielt samisk slektsnavn, deretter eventuelt døpenavnet til bestefar og døpenavnet til far eller i enkelte tilfeller mors døpenavn. De vanligste tilnavn er patronym. I de kvenske navna på flyttsamer var det første leddet oftest fars, eventuelt farfars eller mors navn i genitiv, eller et uoffisielt slektsnavn i genitiv, og det andre leddet var døpenavnet, som bestod av ett eller to navn.

De offisielle norske navnene på flyttsamer[v] har en noe annerledes tradisjon enn norske navn på reisaværinger. Et personnavn består i sin helhet av: 1) et eller (ofte) flere døpenavn, 2) patronym, 3) pikenavnet til gifte kvinner, 4) slektsnavn. Systematisk bruk av patronymer ble innført av

prester i Kautokeino tidlig på 1800-tallet og begynte å avta først på 1990-tallet, men navnebruken lever enda (Hætta 2003: 12–13).

Det er vanlig at samer har to slektsnavn, det offisielle og et annet navn som er brukt blant samer i samisk tale[vi] og også kjent hovedsakelig bare blant samer. En informant som offisielt heter *Inga Laila Nilsdatter Logje* (f. 1955), og til vanlig kalles *Inga Laila Logje* i norsk tale, hører til en gren av Logje-slekten som på samisk kalles *Rugáš*. Hennes farfar hette på samisk *Rugáš Áilu* og far *Rugáš Áillu Niillas,* men han ble oftest kalt *Áillu Niillas*. Hennes fulle navn på samisk er *Rugáš Áillu Niillasa Iŋgá Láilá*. I Kautokeino brukes til vanlig likevel ikke hele det lange navnet, for det er tilstrekkelig med *Áillu Niillasa Iŋgá Láilá*. Hun fortalte at hun bruker hele navnet med slektsnavnet *Rugáš* hvis hun vil presentere seg for en same som ikke kjenner henne, f.eks. en svensk same eller en norsk same som ikke bor i Kautokeino, slik at vedkommende skal vite hvem hun er.

Det er vanlig blant gifte flyttsamekvinner at de har både pikenavn og mannens slektsnavn i sine norske navn. Et eksempel på dette er tre søstre (født på 1920- og 1930-tallet) fra en annen gren av Logje-slekten som kalles på samisk *Ártnin*. De heter på samisk *Ártnin Niillasa Márjá, Ártnin Niillasa Biret* og *Ártnin Niillasa Gáren Ánná,* og de norske navnene deres er *Marie Nilsdatter Logje Eira*, *Berit Nilsdatter Logje Siri* og *Karen Anna Nilsdatter Logje Gaup*.

I mange situasjoner brukes naturligvis bare døpenavn. I materialet mitt er det vanlig at flyttsamer har to døpenavn i daglig bruk mens reisaværingene oftest har ett døpenavn. For eksempel blir *Iŋga Laila* Logjes tre søstre kalt *Gáren Márjá, Ánne Rávdná* og *Biret Máret* til daglig. Blant navnene i Steen (1986) fins det også døpenavn som ikke blir brukt til vanlig. Et eksempel på dette er en mann som på samisk til vanlig heter *Iskko Ánte* (eller *Iskkon Ánte*) og er kjent på norsk i Nordreisa som *Anders Eira*. I Steen (1986) heter han *Aslak Anders Isaksen Eira*. (Om samiske og offisielle norske navn blant samer, se Helander 2002: 76–77, og Rydving under utg.)

Når man ser på de offisielle navna på flyttsamer fra Kautokeino, så er det vel tydelig at også disse navna er etniske markører. Slektsnavnene *Logje, Siri, Eira, Skum* og *Utsi* er kjent som samiske slektsnavn. Dertil er den utstrakte bruken av patronym som mellomnavn, valg av navn og antall døpenavn trekk som skiller seg fra det som er typisk blant fastboende reisaværinger. Døpenavnet *Aslak, Ailo*, på samisk *Áslat, Áilu* og på kvensk *Aaslakka, Ailu* forekommer i mitt materiale bare blant samer, og det finnes også noen karakteristiske ulikheter mellom kvenske navn på kvener og

kvenske navn på flyttsamer slik som tidligere nevnt. Etnisk identitet kommer fram hos denne gruppa i alle de tre parallelle personnavna.

De kvenske navnene på flyttsamer i Nordreisa slutter i generasjonen som var unge voksne på 1970-tallet. De tre yngste flyttsamene som jeg har hørt omtalt med kvenske navn er født 1940–1944, f.eks. *Pikku Ailu,* det samiske navnet er *Áillohaš* eller *Áillu Niillasa Áilu* og ifølge Steen (1986) hette han *Aslak Anders Nils Isak Nilsen Logje*; og *Fimpan Kaaren, Ailun Kaija* eller *Pikku Kaija*, på samisk *Fimppa Áillu Gáren* eller *Unna Gárenaš*, på norsk *Karen Ellen Marie Aslaksdatter Siri Utsi.* De fire døtrene til *Áillu Niillas* som er født rundt 1950 og den yngste på 1960-tallet, har ikke kvenske navn, og ingen annen i deres alder.

I tabellene 7 og 8 fins det noen eksempler på parallelle navn på flyttsamer som var i Nordreisa om sommeren på 1970-tallet.

Tabell 7. Eksempel på flyttsamemenns navn

navn på samisk	**navn på kvensk**	**navn på norsk**
Rugáš Áillu Niillas	*Kaarin Niila* *Ailun Niila*	*Nils Aslaksen Logje*
Iskko Ánte, *Iskkon Ánte*	*Iiskon Antti*	*Aslak Anders Isaksen* *Eira*
Mávnos Bier Áilu, *Begen Ailu*	*Pekin Ailu*	*Aslak Pedersen Siri*
Mávnos Biera *Mávnos,* *Begen Mávnos*	*Maunus Pieran Maunus*	*Nils Magnus Pedersen* *Siri*
Persen Niillas	*Persin Niila*	*Nils Aslaksen Siri*
Bojena Máhtte	*Poijenon Matti*	*Mathis Ole Mathisen Skum*
Nilán Niillas	*Nilan Niila*	*Nils Nilsen Logje*

I de samiske og i de kvenske navnene på flyttsamer står de første leddene oftest i genitiv. *Bojena* er genitiv av slektsnavnet *Bojen, Fimppa* av *Fimpa, Áillu* er genitiv av *Áilu, Niillasa* av *Niillas*. I en del navn forekommer en forkortet form av genitiv slik som *Niillas, Niil* < *Niillasa, Rugaš* < *Rugaža, Mávnos* < *Mavnosa,* og det er variasjon i materialet med forkortede og lengre former[vi]. Forkortede former er lik nominativ, men ifølge intervju-

Tabell 8. Eksempel på flyttsamekvinners navn

samisk	**kvensk**	**norsk**
Ártnin Niillasa Biret, Niillas Biret, Bidi	*Pireta*	*Berit Nilsdatter Logje Siri*
Mávnos Bier Gáren	*Pieran Kaaren*	*Karen Pedersdatter Siri Logje*
Bekká Máret, Biera Máret, Bier Máijá	*Pekka Maareta*	*Marit Persdatter Pentha Logje*
Rugáš Elle	*Rukas Elli*	*Ellen Susanne Nilsdatter Logje Siri*
Rugáš Áillu Niillasa Anne Rávdná, Niil Ánne Rávdná	Har ikke kvensk navn	*Anne Ragnhild Nilsdatter Logje Baal*[7]
Rugáš Áillu Niillasa Iŋgá Láilá, Niil Iŋká Láilá	Har ikke kvensk navn	*Inga Laila Nilsdatter Logje*
Fimppa Áillu Gáren, Unna Gárenaš	*Fimpan Kaija/ Kaaren, Ailun Kaija, Pikku Kaija*	*Karen Ellen Marie Aslaksdatter Siri Utsi*

materialet blir de oppfattet som genitiv. Noen navn er like i genitiv og i nominativ, f.eks. *Iskko.* I enkelte genitivformer av navn forekommer den gamle genitivsuffiksen *-n*, f.eks. *Ártnin, Iskkon, Begen, Nilán*.

En navnetype hvor det første leddet ikke står i genitiv i de samiske og kvenske navna er navn hvor dette leddet referer til en egenskap, jfr. navn på kvener. Det finnes bl.a. navn med et første ledd som betyr 'liten', *unna* på samisk og *pikku* på kvensk, *Unna Gárenaš, Pikku Kaija, Unna Elleš* og *Pikku Ailu (Áillohaš),* og de har oftest sin bakgrunn i at det har vært en med det samme døpenavnet i en eldre generasjon av familien. (*Áilllohaš, Elleš* og *Gárenaš* er diminutivformer av respektive *Áilu, Gáren og Elle*.)

I tabellene 7 og 8 fins det også andre navn hvor det første leddet ikke står i genitiv. De kvenske navna *Maunus Piera* og *Pekka Maareta* hvor det første leddet står i nominativ i stedet for genitiv, har den samme struktur som kvenske navn på kvener har i norsk tale, jfr. *Kauppi Pekka, Sappi Agnes*, i kvensk tale *Kaupin Pekka, Sapen Agnes*. I disse tilfellene er de

kvenske navnene meget lik de samiske, slik at man også her kan se en kontinuitet, nemlig fra samiske til parallelle kvenske navn. – I det samiske navnet *Persen Niillas* og det kvenske *Persin Niila* er det første leddet ikke en genitivform, men kan ha sammenheng med at farfar hette på norsk *Per Sivertsen Siri* og far *Aslak Persen Siri* (Steen 1986: 299-300). Det finnes også en annen lignende navn i materialet, *Jonsen Áilu/ Jonsin Ailu* hvor *Jonsen* og *Jonsin* er patronym (det norske navnet er *Aslak Johnsen Logje*).

Enkelte flyttsamer har navn som består av bare ett ledd. I noen tilfeller har dette navnet sammenheng med patronym, i noen tilfeller med døpenavn, og i noen tilfeller kan jeg ikke se sammenheng med det offisielle navnet. *Nils Johnsen Juuso* ble kallt for *Jonnika* og *Johan Anders Laurisen Utsi* for *Lávrun* på samisk, *Lauruna* på kvensk[ix]. En kvinne som heter *Biret* på samisk, blir på samisk også kalt for *Bidi,* og en ung man med døpenavn *Johan Mikkel* blir på samisk kalt for *Jumi.* Flyttsamer som hadde rein på østsiden av Reisadalen, hadde sine sommerboliger i Kvænangen, men brukte også å være på besøk i Nordreisa. En av dem var *Johan Nils Petersen Eira* som er best kjent med navnet *Duvvá*, uansett hvilket språk man snakket.

Kvenske navn på flyttsamer ligner mer både samiske navn og kvenske navn på kvener enn norske navn. Kvenske navn på flyttsamer har oftest to ledd mens de samiske navnene ofte er lengre, eller rettere sagt, de har lengre og kortere varianter som brukes i ulike situasjoner. Kvenske navn på flyttsamer ble brukt også i norsk tale på samme måten som navn på kvener, altså med den første delen i nominativ i stedet for genitiv, f. eks. *Marja Niila* i stedet for *Marjan Niila*. Det var ikke uvanlig at reisaværinger brukte kvenske navn på flyttsamer både i kvensk og norsk tale mens jeg aldri hørte dem bruke samiske navn.

Etter 1970-tallet

Etter at etnisk renessanse har brett seg både på Nordkalotten, i Norden og globalt, har den samfunnsmessige tankegangen blitt mer pluralistisk. Den tidligere assimilasjonsideologien lever likevel enda i holdninger slik at det fins ambivalens og motsetninger i forhold til assimilasjon og revitalisering både blant majoriteter og blant folk som har bakgrunn i minoriteter og urfolk. Endringer angår også bruk av navn.

Aud-Kirsti Pedersens artikkel (2009) om bruk av samiske og kvenske stedsnavn i offentligheten i Norge forteller om positive endringer, men også

om motstand. Selv om juridiske forhold har endret seg, har det også vært problemer angående bruk av urfolks- og minoritetsspråk i det offentlige, slik som på kart og skilt. Hun gir også uttrykk for at det finnes behov for mer sosioonomastisk forskning om holdninger i forhold til navn. Märit Frändins avhandling (2010) om svenske samers slektsnavn i perioden 1920-2009 gjør rede for hvordan både assimileringspolitikk og revitalisering av samisk har påvirket endringer av slektsnavn. Tidligere ble flere samisk markerte navn skiftet til svenskspråklige enn omvendt, men i de siste årene har det vært like mange samisk markerte navn som byttes bort som de som blir tatt tilbake (Frändin 2010: 248–250).

Det skjer også at samiske personnavn nå blir brukt i offentlighet og skriftlig. På sametingets hjemmesider er flere representanter presentert både med norsk og samisk navn (14.01.2011 www.samediggi.no > Politihkka ja demokratiija > Biografiija), og enkelte forfattere har brukt også sitt samisk navn i publikasjoner, for eksempel *Mákká Regnor* og *Miggal-Niillasa Issát-Niillasa Inger Márjá*. Noen forfattere bruker samisk døpenavn foran det offisielle slektsnavnet: *Heaika Buljo, Risten Buljo, Jovnna-Ánde Vest*. En forfatter har publisert flere bøker på 1980- og 1990-tallet med navnet *Ellen Marie Vars,* men på 2000-tallet med navnet *Elle Márjá Vars*.

Ifølge Odd Mathis Hætta (2003: 10–14) har kirken tidligere ikke godtatt dåp med samiske døpenavn. De første samiske skrivemåter av døpenavn forekommer ved dåp i Kautokeino på 1970-tallet, men det vanlige på 1970- og 1980-tallet var at ved dåpen fikk barn norske navneformer. Mot slutten av 1990-tallet forekom det oftere at døpenavna ved dåpen ble skrevet etter samisk uttale og rettskriving.

At de samiske døpenavnene blir vanligere ved dåpen fikk jeg også høre fra mine informanter i 2010, men jeg har ikke eget materiale med konkrete navn. På den andre siden sa fem informanter at de samiske personnavna med patronym (eller metronym) som første ledd, som var det klart vanligste i 1970-tallets materiale, er i tilbakegang blant de unge. Jeg fikk nytt navnemateriale av én informant om alle unge voksne født på 1980-tallet i én av slektene fra 1970-tallets materiale. Ifølge denne informanten blir de fleste i det nye materialet til vanlig i Kautokeino kalt uten patronym (eller metronym), med samisk eller norsk døpenavn og det offisielle slektsnavnet. Bare i ett tilfelle hadde man et navn med patronym som første ledd, med forklaringen at både døpenavn og det offisielle slektsnavnet til vedkommende var meget vanlige i Kautokeino.

Det har allerede kommet fram at bruk av kvenske navn i Nordreisa var klart på vei ut på 1970-årene. Enkelte etnisk norske informanter mente på

den tiden at det var ikke korrekt å bruke de kvenske navna, at det var nedsettende, mens noen andre mente at det bare var vanlig og tidligere enda vanligere også i norsk tale. Samtidig var den nedsettende holdningen også kjent for de som tok avstand fra den. Endring i holdninger ovenfor de kvenske navna fikk som uttrykk at reisaværinger tok et initiativ som førte til at Bente Imerslund utførte det verdifulle arbeidet og samlet inn tusener av kvenske navn fra hele Nordreisa (Imerslund 2008). Endring i holdninger førte også til at det gamle finske slektsnavnet ble tatt tilbake av noen få etterkommere fra Moilanen-slekten.

Oppsummering

Reisaværinger og flyttsamer som oppholder seg i Nordreisa om sommeren har kommunisert med hverandre med tre sett av personnavn som er knyttet til de tre språkene brukt i bygda. Grensene mellom de navnene som blir assosiert til hvert av de tre språkene, er likevel ikke helt skarpe, men heller et slags kontinuum med overlappende soner.

Samtidig som både kvenske og samiske navn har felles finsk-ugrisk rekkefølge mellom tilnavn først og døpenavn sist, er det også forskjell mellom de to navnetradisjonene. Gifte samekvinner får ikke et nytt samisk eller kvensk tilnavn etter at de har giftet seg, mens mange kvenkvinner har et kvensk tilnavn etter ektefellen. De offisielle norske navnene på flyttsamer og på kvener er forskjellige på den måten at norske navn på kvener ikke er klart forskjellige fra navn på etnisk norske reisaværinger, mens de offisielle navnene på samer er etniske markører. Norske navn på kvener tildekker kvensk bakgrunn mens alle parallelle navn på flyttsamer viser fram den samiske identiteten.

De uoffisielle navnene i muntlig bruk er ikke så fastlagte som de offisielle. Samtidig som det fins mange faste navn, er det også spørsmål om et produktivt system for å omtale og benevne folk alt etter hva som passer i ulike situasjoner. Valg av navnevarianten avhenger av hvem som snakker med hverandre, hvor godt samtalepartnerne kjenner personen de snakker om, hvor stor grad av presisjon som kreves i en bestemt situasjon, og hvilken presisering i bruken av navn som er mest hensiktsmessig i hvert enkelt tilfelle. Språket i talesituasjonen er én faktor, mens graden av formalitet og graden av kjennskap til den omtalte og mellom deltakerne er andre faktorer som påvirker valg av navnevarianten. Flerspråklighet og

graden av formalitet er faktorer som delvis overlapper hverandre, da man i offisielle sammenhenger har brukt det navnet som brukes når man snakker landets majoritetsspråk, og dette navnet har også blitt brukt skriftlig. Navn som ble brukt når man snakket minoritetsspråk har lenge eksistert hovedsakelig bare muntlig. Situasjonen har blitt endret etter at samisk ble et offisielt språk på 1990-tallet.

Bruk av navn avspeiler på mange måter tidligere og nåværende politikk. Én grunn til eksistensen av parallelle navn har vært at myndighetene og kirken tidligere ikke har godtatt navn som var i bruk innad i de etniske gruppene (nærmere om forskjellige faser med parallelle navn blant samer, se Rydving under utg.). At de kvenske navnene i Nordreisa er på vei ut har sammenheng med språkskifte til norsk som var en konsekvens av assimileringspolitikken. Pluralistiske holdninger i dag kommer til uttrykk bl.a. i en ny positiv interesse for de tradisjonelle navnene, i at noen kvener har tatt den tidligere finske slektsnavnet som mellomnavn, og at samebarn i dag kan bli døpt med samisk døpenavn og skrivemåte. I offisiell samisk sammenheng blir i dag bruk av parallelle samiske og norske personnavn synlig.

Parallelle navn på to eller tre språk på Nordkalotten forekommer også i Nord-Finland og i Nord-Sverige, og det er et emne som angår identitet blant minoriteter og urfolk. I det begrensede materialet som jeg fikk i noen få intervjuer i 2010, kom det frem at det pågår endringer akkurat nå, og også Frändins avhandling fra Sverige forteller om en pågående endringsprosess. Jeg har i denne artikkelen også nevnt mange forhold hvor jeg mangler forskningsbasert kunnskap, og jeg har heller ikke mulighet til å utføre en grundig forskning på dem. Mitt motiv for likevel å skrive en oppsummerende artikkel på grunnlag av det gamle materialet er at jeg mener at dette feltet er interessant og relevant både for samfunnet og for individer, og jeg ønsker å vekke interesse for det blant yngre forskere.

Noter

1. Imerslunds bok inneholder flere tusen navn, og den oppgir både de kvenske og de offisielle navna. Boka overlapper delvis mitt materiale om navn på kvener fra bestemte deler av Nordreisa. Boka av Steen & Aarseth gir for det meste de offisielle navna og nevner bare en del samiske navn i gåseøyne.
2. Det var av og til et par samer fra Finland med på reindrift i Nordreisa, men de er ikke tatt med blant de 72 fra Kautokeino. Deres andre språk var finsk.
3. Døpenavn er lånt med et produktivt system for hvordan norske navn og substantiver

lånes og bøyes i kvensk, og systemet er det samme som i nyere låneord fra indoeuropeiske språk i standardfinsk. Norske substantiver og navn tilsettes en *i* og bøyes som *i*-stammer i kvensk, f.eks. kvensk *klasi* 'vindu', jfr. standardfinsk *lasi* 'glas'.

4. /t/-lyden i kvensk ligner på uttalen av både /t/- og /d/-lyden i norsk. Kvensk /t/ og norsk /d/ er begge uaspirerte, men lydene er ulike i det at kvensk /t/ er ustemt og norsk /d/ er stemt. Norsk /t/ er også ustemt, men ulik den kvenske lyden ved at norsk /t/ er aspirert. Man kan altså si at lydverdien til den kvenske lyden ligger et sted "imellom" det to norske lydene.
5. Informasjon om de norske navna er i tillegg til feltarbeid også skaffet fra Steen & Aarseth 1986. Jeg takker også professor Mikael Svonni og fagfellevurdering av anonym kollega for hjelp med enkelte samiske navn.
6. Rydving (under utg.) nevner at slekten Eira i Kautokeino har t.o.m. fem grener med hver sitt eget samisk slektsnavn. En liste over de uoffisielle samiske slektsnavn i Norge, Finland og Sverige fins i Sammallahti (1989: 520–523).
7. Hun tok navnet Baal først senere når hun giftet seg på 1980-tallet.
8. To informanter snakket i denne sammenheng om rytmen i hele navnet.
9. Han blir av finske samer i finsk tale også kalt for *Laurin Juhan-Antti*, direkte oversatt "Lauri sin Johan-Antti".

Litteratur

Aikio, Marjut 1988: Are Women Innovators in the Shift to a Second Language? A Case study Reindeer Sámi Women and Men. *IVth International Tromsø Symposium on Language.*

Aikio, Marjut 1994: Sami Language Revitalization: The Language Act and the Case of Lisma. Olli-Pekka Jalonen (ed.), *Finnish Essays on Arctic Issues.* Tampere Peach Research Institute. Occasional Papers No. 54. Tampere.

Akselberg, Grunnstein 2010: Sosioonomastikk – framlegg til avgrensing. I Staffan Nyström (red.): *Namn – en spegel av samhället förr och nu*. Ord och stil Språkvårdssamfundets skrifter 41. Norstedts. S. 15–35.

Alhaug, Gulbrand 2003: Avhandling med vidt perspektiv på svensk namngiving på 1800-tallet. *Studia anthroponymica scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning.* 21/2003. Uppsala. S. 63-82.

Alhaug, Gulbrand & Saarelma, Minna 2008: Eeva Törmänen eller Eva Dørmænen? Mellom finsk og norsk namnesystem i Noreg. Guðrun Kvaran 6 al. (red.), *Namn i Norden. Tradition och förnyelse. NORNA-rapporter 84*. NORNA-förlaget. Uppsala.

Belá Kálmán 1961: Unkarilaisten sukunimien synty. *Virittäjä* 1961, Helsinki. S. 294-303.

Eriksen, Knut Einar & Niemi, Einar 1981: *Den finske fare. Sikkerhets-*

problemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940. Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget.

Frändin, Märit 2010: *"Att blotta vem jag är." Släktsnamnsskick och släktsnamnsbyten hos samer i Sverige 1920–2009.* Namn och samhälle 23. Uppsala universitet. Uppsala.

Helander, Kaisa Rautio 2002: Personnavn i nordsamisk navnetradisjon. I Tove bull, Endre Mørck og Toril Swan: *Vennesrift til Gulbrand Alhaug*. Det humanistiske fakultet. Universitetet i Tromsø. Tromsø. S. 76-80.

Hætta, Odd Mathis 2003: *Samiske personnavn i Kautokeino gjennom 30 år (1970-1999)*. HiF-Rapport 2003:10. Høgskolen i Finnmark. Alta.

Imerslund 1993: *Finske stedsnavn i Nordreisa*. Nordreisa: Nordreisa kommune.

Imerslund, Bente 2008: *Kvenske personnavn i Nordreisa*. Nordreisa: Nordreisa kommune.

Imerslund, Bente 2009: Kvenske personnavn i Nordreisa. Leila Mattfolk & Terhi Ainiala (red.), *Namn och kulturella kontakter. NORNA-rapporter 85.* Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsinki.

Jaakkola, Magdalena 1973: *Språkgränsen. En studie i tvåspråkighetens sociologi.* Aldusserien. Malmö.

Karikoski, Elin Vanja 1995: *Olen Karikoski, miksi? - Navnet mitt er Karikoski, hvorfor? Finske slektsnavn i Sør-Varanger i lys av finsk slektsnavnforskning og fornorskningsprosess.* Institutt for språk og litteratur. Universitetet i Tromsø.

Kiviniemi, Eero 2006: *Suomalaisten etunimet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lindgren, Anna-Riitta 1984: What can we do when a language is dying? *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. Vol.5, Nos. 3&4.

Lindgren, Anna-Riitta 1993: *Miten muodot muuttuvat. Ruijan murteiden verbintaivutus Raisin, Pyssyjoen ja Annijoen kveeniyhteisöissä.* Institutt for språk og litteratur. Universitetet i Tromsø.

Lindgren, Anna-Riitta 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Mikkonen, Pirjo & Paikkala, Sirkka 2000: *Sukunimet.* Otava. Helsinki.

Niemi, Einar 2005: Nasjonale minoriteter – en oppfinnelse? Om Europarådets rammekonvensjon for nasjonale minoriteter og Norge. I Gulbrand Alhaug, Endre Mørck & Aud-Kirsti Pedersen: *Mot rikare mål å trå. Festskrift til Tove Bull*. Oslo: Novus forlag, 170-189.

Nissilä, Viljo 1975: *Suomen Karjalan sukunimistö*. Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiön julkaisuja. Joensuu.

Paikkala, Sirkka 2004: *Se tavallinen Virtanen. Suomalaisen sukunimikäytännön modernisoituminen 1850-luvulta vuoteen 1921*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pedersen, Aud-Kirsti 2009: Haldningar til offentleg bruk av minoritetsspråklege stadnavn i Noreg. I: Lars-Erik Edlund og Susanne Haugen (red.): *Namn i flerspråkliga och mångkulturella miljöer.* NORNA-RAPPORTER 83, Nordsvenska 16, Kulturens frontlinjer 56. Umeå. S. 37-56.

Qvigstad, Just Knud 1935: *De lappiske stedsnavn i Troms fylke*. Oslo: Institutt for Sammenlignende Kulturforskning.

Rydving, Håkan (under utg.): Personnamn bland samer. I Gulbrand Alhaug & Aud-Kirsti Pedersen (red.): *Namn i det fleirkulturelle Noreg*.

Saarikalle, Anne & Suomalainen, Johanna 2007: *Suomalaiset etunimet Aadasta Yrjöön*. Jyväskylä: Gummerus.

Sammallahti, Pekka 1989: *Sámi-suoma sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja.* Ohcejohka: Jorgaleaddji oy.

Steen, Adolf 1986: *Kautokeinoslekter.* 2. utgave. Revidert og utvidet av Ola Aarseth. Samiske samlinger. Norsk Folkemuseum.

www.samediggi.no > Politihkka ja demokratiija > Biografiija

Abstract

Parallell person names in a trilingual community in Northern Norway

The aim of this article is to describe the existence and use of parallel Norwegian, Kven and Sámi personal names in a trilingual community in Northern Norway. The material is mainly from the 1970s and consists of names of people living permanently in Reisadalen, the southern part of Nordreisa municipality (in Kven Raisi, in North Sámi Ráisá), and names of half-nomadic Sámi reindeer herders from Kautokeino/Guovdageaidnu who lived in Nordreisa each year from May–June to September–November. The Sámi spoke only North Sámi with each other, but the Kven spoke both Kven and Norwegian because of a language shift which was going on among them from Kven to Norwegian. Many persons of the older generation of the Kven were actively bilingual and they used to have an official Norwegian name and an unofficial Kven name which were both in oral use in the local com-

munity. The Sámi were bi- or trilingual because all of them spoke Sámi and Norwegian and many of them also Kven. All of them had an official name and an unofficial Sámi name, and many of the Sámi born latest in middle 1940s had also a Kven name. The people living permanently in Nordreisa used on the Sámi the official names and the unofficial Kven names while the Sámi names were less known by them and used only by the Sámi themselves. The Sámi and the Kven names of the Sámi were also used by Sámis in neighbouring municipalities in Finland and Sweden where the official names of these Norwegian Sámis were again less known. – The Sámi and Kven personal names have a Finno-Ugric structure which begins with a family name, a patronym, a metronym or a place-name, and ends with the given name. All the parallel names of the Sámi in this material show the Sámi ethnicity, also the official names, but the Norwegian names of the Kven don't show the Kven background. – One reason for parallel names has been that the church has earlier not accepted Sámi or Finnish/Kven names. After North Sámi language became in 1990s an official language, the bilingual use of parallel official and Sámi names have become in a certain degree visible in official Sámi contexts where North Sámi is used both orally and in writing.

Keywords: personal names, multilingualism, socio-onomastics, Kven, Sámi, Norwegian, ethnicity.

anna.riitta.lindgren@uit.no